

ПОЛІЛОГ КУЛЬТУР ЯК ФЕНОМЕН ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕРИ

Гуманітарний інститут Національного авіаційного університету

У статті аналізуються різні філософські і наукові концепції, які торкаються проблеми міжкультурної та міжцивілізаційної комунікації.

Вступ

Період з другої половини ХХ по початок ХХІ століть виявився надзвичайно напруженим у житті світової спільноти. Створення, а потім і розвал світової соціалістичної співдружності, розпад колоніальної системи, утворення Євросоюзу, величезна кількість локальних збройних сутичок і війн, що спалахували на різних континентах, зміцнення на міжнародній арені економічних і політичних позицій ісламського світу, перехід розвинених економік Заходу до постіндустріального етапу розвитку та інші події світового масштабу є переконливим свідченням суттєвих змін у культурному й цивілізаційному поступі людства. Терміни «культура» й «цивілізація» в даному разі застосовуються нами у найширшому філософському сенсі, тобто ними позначаються соціальні перетворення в матеріальному та духовному бутті, які є взаємодоповняльними, а не контрверсивними. Цивілізаційний розвиток супроводжує культурні трансформації, які відбуваються в окремих країнах, регіонах, а також змінюють світову культуру.

Зазначені зміни не носять однозначно позитивний чи негативний характер: як правило, вони сприймаються й розуміються представниками різних національних та етнокультурних спільнот неоднаково, що й приводить до суперечок і конфліктів між останніми. У чому криються причини взаємної неприязні, яка породжує локальні конфлікти і навіть війни? Чи існують культурні й цивілізаційні засади, на яких можна було б гармонізувати міжкультурні та міжцивілізаційні стосунки? Які особливості має цивілізаційний розвиток людства та стосунки між етнокультурними спільнотами в умовах переходу до інформаційної ери? Цими питаннями переймаються філософи, культурологи, політологи, соціологи в різних країнах і з різними світоглядними й ідеологічними орієнтаціями, намагаючись виробити теоретичні моделі майбутнього світового порядку. Їх сутність неможливо репрезентувати в одній статті, але **є потреба проаналізувати** ті з них, які стосуються виявлення ролі етнічних і національних культур у загальноцивілізаційному розвитку світової спільноти та умов, за яких можливе безконфліктне майбутнє людства в процесі становлення інформаційної ери.

Основна частина

Чи не першими в ХХ столітті причини локальних конфліктів почали розглядати представники Римського клубу, до якого увійшли А.Печчеї, А.Кінг, Е.Ласло, Д.Габор, Дж.Форрестер, Д.Медоуз, М.Месарович, Е.Пестель та інші вчені. Вже в перших доповідях Римському клубу, що мали красномовні назви: «Світова динаміка», «Межі росту», «Людство на роздоріжжі», «За межами століття марнотратства», «Людська якість» тощо – вчені не лише забили тривогу щодо нагримання ядерної та атомної зброї масового знищення, виснаження не відтворюваних природних ресурсів, росту промислового та сільськогосподарського виробництва, росту народонаселення, масштабів забруднення навколишнього середовища, але й прагнули накреслити шляхи і методи розв'язання цих проблем.

В одній з перших доповідей Римському клубу А.Печчеї зазначав, що глобальні проблеми сучасного світу є одночасно й психологічними, і соціальними, й технічними, і на додачу ще й політичними. Вони тісно переплітаються, взаємодіють, пускають глибоке коріння і дають пагони в суміжних та віддалених сферах. Основними причинами їх виникнення він назвав безконтрольне розселення людей на планеті; нерівність та неоднорідність суспільства; соціальну несправедливість, голод і недоїдання; широке розповсюдження бідності; безробіття; манію росту; інфляцію; енергетичну кризу; вже існуюче чи потенціальне зменшення природних ресурсів; розпад міжнародної торгівельної та фінансової системи; протекціонізм; безграмотність і застарілу систему освіти; бунти серед молоді; відчуження; занепад міст; злочинність та наркоманію; вибух насилля й посилення поліцейської влади; тортури і терор; зневагу до закону й порядку; ядерне божевілля; політичну корупцію; бюрократизм; деградацію навколишнього середовища; занепад моральних цінностей; втрату віри; відчуття нестабільності і, насамкінець, неусвідомленість усього переліку явищ [1, с.120]. Щоправда автор не назвав справжніх винуватців породження зазначених явищ, більшість з яких набули поширення спочатку на території Азії, Африки, Латинської Америки й західних країн, а з розпадом соціалістичного табору і на його теренах.

А.Печчеї попереджав про те, що поява глобальних проблем не означає, що зникнуть або стануть менш інтенсивними проблеми регіонального, національного або локального характеру. Навпаки вони будуть підсилені проблемами загальнопланетарного масштабу. Уряди ж країн й існуючі міжнародні організації виявляються нездатними досить гнучко реагувати на становище, яке склалося [1, с.121]. Цей висновок був зроблений на початку 70-х років і він, на жаль, підтвердився на рубежі століть і тисячоліть. Взяти хоч би локальні й регіональні війни, що виникли на національному, релігійному та соціальному ґрунті, які нині охопили європейський, азіатський, африканський континенти та Близький Схід. І ООН, і НАТО, й ЄЕС, й інші

міжнародні організації виявилися неспроможними ефективно розв'язати хоч би деякі з них.

Е.Ласло розробив таку модель поведінки світового співтовариства у майбутньому, при якій необхідно скоротити виробництво майже вдвічі, припинити вироблення зброї тощо за рахунок посиленого розвитку науки, техніки й інших технологічних засобів. А його колеги Д.Х.Медоуз, Д.Л.Медоуз, Й.Рендерс і В.Беренс побудували формалізовану модель світу, в якій прагнули відобразити існуючі глобальні проблеми "через поєднання того великого запасу інформації, вже накопиченого у свідомості людей і в письмових джерелах, з новим інструментарієм для обробки інформації, який знання, що розвивається людством, надало в... розпорядження: науковим методом, системним аналізом і комп'ютером" [2, с.23].

Автори доповідей підкреслювали міжнародний характер як самих глобальних проблем, так і шляхів їхнього вирішення. Проте згадані вчені не завжди здійснювали конкретно-історичний підхід до аналізу та вироблення шляхів подолання цих проблем. Як зазначав І.Т.Фролов, така постановка глобальних проблем вела мислення людства вперед, але вона знов-таки не поєднувалася поки що з пропозиціями, які передбачали практично-політичні дії, й не спиралася на солідний соціально-економічний фундамент [3, с.333]. У згаданих доповідях не була врахована конкретна політична ситуація в міжнародних відносинах між державами, часто конфронтаційний характер цих відносин. Проте в той час було важливим, що названі Римським клубом проблеми мали перш за все *соціокультурний* характер.

М.М.Моїсеєв був одним із перших вчених у колишньому СРСР, хто поставив питання про взаємообумовленість проблем економічного, екологічного та соціокультурного характеру, а натомість – і про інтегральне, комплексне їх дослідження. Спираючись на вчення В.І.Вернадського про біосферу та її поступовий перехід у ноосферу на основі перетворення людиною навколишнього середовища відповідно до своїх інтересів, а також на цій підставі про роль людини в майбутньому як основного фактору еволюції біосфери, він розробляв теорію "екології Людини" крізь призму поєднання всіх факторів її життєдіяльності: природних, науково-технічних, економічних, соціально-культурних, враховуючи, звичайно, наявність "відмінності цілей, суперечливості устремлінь, ціннісних настанов людей, які живуть у різних політичних, соціальних і природних умовах і т.д." [4, с.97].

Розвиваючи цю думку, М.Ф.Реймерс зазначає, що "оскільки людство стало глобально цілісним фізично, політично і економічно, але не соціально, зберігається загроза військових конфліктів" [5, с.220]. вчені вже не задовольняються застосуванням тільки науково-технічних та політичних засобів для вирішення глобальних проблем, а шукають і фактори соціокультурного порядку.

Е.Ласло вважає, що новий погляд на взаємозв'язаний світ повинен підкреслювати пріоритет співробітництва перед конкуренцією, приглушувати індивідуалізм трудової моралі, апелюючи до терпіння та поваги до багатолітності світу, тобто він повинен базуватися на всіх вимірах сучасної культури й виявлятися у всіх сферах [2, с.28].

При цьому вчені, філософи, громадські та державні діячі не закликають відмовитися від досягнень науки й техніки, які нібито стали причиною глобальних проблем. Насправді ними стали не розвиток науки та техніки самих по собі, а бездумне їх використання в гонитві за багатствами природи. В.С.Стьопін і Л.Ф.Кузнецова вважають, що "входження людства у новий цикл цивілізаційного розвитку і пошук шляхів вирішення глобальних проблем зв'язані не з відмовою від науки та її технологічних застосувань, а із зміною типу наукової раціональності та появою нових функцій і форм взаємодії науки з іншими сферами культури" [6, с.11].

В останнє десятиліття ХХ століття до раніше існуючих глобальних проблем долучилися й такі, які ще недавно вважалися регіональними. Йдеться про глобальність проблем, зв'язаних з посиленням міжкультурних контактів між народами, країнами, регіонами, континентами, а також експансією негативних тенденцій соціокультурного процесу. Вони стали усвідомлюватися світовою громадськістю як всепланетарні проблеми лише з кінця 80-х – початку 90-х років. Загальне занепокоєння в світі нині викликають такі проблеми, як неконтрольоване злочинне розповсюдження наркотичних речовин, міжнародний тероризм, неконтрольоване й злочинне розповсюдження зброї в зони міжнаціональних конфліктів, насилля, порушення прав і свобод людини і т.п. У зв'язку з визнанням цих проблем глобальними нині визнається необхідність переосмислення існуючого способу життя, форм соціально-культурної діяльності, соціальних цінностей тощо. В нинішньому цивілізаційному процесі з'являються і все чіткіше окреслюються дві протилежні тенденції: з одного боку, посилюється економічна, соціально-політична, культурна інтеграція між цілими регіонами планети, уніфікуються економічні, інформаційні, наукові, політичні технології за допомогою їхнього тиражування в умовах масового виробництва та засобів комунікації, а з іншого – формується прагнення зберегти існуючий спосіб життя й гомогенність соціальної реальності шляхом недопущення чужих для певної країни чи регіону соціокультурних цінностей.

Усунення негативних наслідків науково-технічного прогресу не може бути простим і безболісним, адже даються взнаки історичні традиції, економічні інтереси впливових політичних сил, тиснуть застарілі стереотипи, ще спалахують різноманітні суперечності між різними країнами. Для подолання існуючих та нових суперечностей глобального масштабу людству необхідно, в першу чергу, відмовитися від протистояння у мисленні, поступово виробляючи так звану глобальну свідомість, в основі якої лежить визнання гетерогенності, багатополюсності, нелінійності, неоднозначності розвитку сучасної людської цивілізації.

Розглядаючи умови формування єдності людства, К.Ясперс зазначав, що єдність є не даністю, а метою, до якої слід прагнути. Вона може виникнути з того, «що люди здатні зрозуміти один одного в ідеї єдиного, в єдиній істині, у світі духу, в якому все осмислено співвідноситься одне з одним, все співпричетне одне одному, яким би чужим воно не було» [7, с.262]. Цією ідеєю пронизані праці І.Валлерстайна, Ю.Хабермаса,

С.Хантінгтона, Ф.Фукуями та інших дослідників особливостей міжкультурних стосунків на сучасному етапі людської історії.

Проте на заваді порозуміння між різними культурами найчастіше стоять держави, а не представники відповідного етносу. Наприклад, І.Валлерстайн вважає, що в конкуренції за світове лідерство, яка вже тривавий час точиться між Японією, Сполученими Штатами Америки та Європейським Союзом, США нині втрачають домінуючу роль, а тому можливий варіант зближення Японії й США для протистояння Євросоюзу, заснованого як господарських, так і на (що є парадоксальним) культурних факторах [8, с.65]. В таких умовах громадяни виступають проти посилення ролі держав у міжкультурних зв'язках.

С.Хантінгтон вважає, що сучасний світопорядок є заснованим на цивілізаціях: соціуми, що мають культурну схожість, співробітничать один з одним; спроби переміщення соціуму з умов однієї цивілізації в інші й чужі виявляються безплідними; країни групуються навколо провідних або стрижневих країн своїх цивілізацій. Отже, головним у міжкультурних стосунках, на його погляд, є усвідомлення різної культурної ідентичності, яка у нього співпадає з ідентичністю цивілізації [9, с.13]. І якщо раніше цивілізації були розділені часом і простором, то зараз ці перешкоди усунуті. У ХХ столітті «взаємини між цивілізаціями перейшли від фази, яка характеризувалася односпрямованим впливом однієї цивілізації на всі інші, до етапу інтенсивних, неперервних і різноспрямованих взаємин між усіма цивілізаціями» [9, с.67].

Він відмічає й іншу тенденцію у стосунках між різними культурами, зокрема між культурою Заходу та незахідними культурами, яка стосується поживання представників останніх у країнах Заходу. В даному разі виклик західній культурі йде від тих емігрантів з інших цивілізацій, які відмовляються асимілюватися і продовжують залишатися вірними духовним цінностям, звичаям та культурі своїх рідних країн і передають їх із покоління в покоління [9, с.497]. Такі вияви конфлікту культур спостерігаються нині в США, країнах Євросоюзу, а також на територіях колишніх радянських республік.

Аналізуючи цю тенденцію, Ю.Хабермас розрізняє національну ідентичність і націоналізм. Він пише, що форма національної ідентичності робить необхідним, щоб кожна нація організувалася в державу заради набуття незалежності. Проте в історичній реальності, як правило, відсутні держави з національно однорідним населенням. І коли національна держава підкорює собі національні меншини, це є проявом націоналізму, який породжує боротьбу цих меншин за свої права на національне самовизначення [10, с.120]. Щоправда, тут автор, на нашу думку, ототожнює «націю» і «етнос», адже нація виступає соціально-політичним утворенням безвідносно до етнічного складу громадян, а етнос є носієм певної культури (мови, традицій, звичаїв тощо). Але вже в іншій праці Ю.Хабермас відмічає, що «політична мобілізація «підданих» вимагає й культурної інтеграції населення» [10, с.277], спочатку нашвидку зібраного. Тобто йдеться вже про необхідність створення нацією спільної культури, яка формує культурні символи народу.

Але більшою мірою Ю.Хабермас переймається посиленням етноцентричних реакцій населення у так званих благополучних суспільствах. Він розрізняє тут «два аспекти: з одного боку, когнітивні дисонанси, які ведуть при зіткненні різних культурних форм до *закалювання* національної ідентичності; з другого – гібридні диференціації, які розмивають порівняно гомогенні життєві форми внаслідок того, що культури окремих країн асимілюють *всесвітню* матеріальну культуру, яка перетворилася на безальтернативну» [10, с.288]. На нашу думку, західні країни самі породили цю ситуацію, адже не з власної волі представники слабо розвинених в економічному відношенні країн великими групами мігрували і продовжують мігрувати в країни Заходу. Цей процес є продовженням неокolonіальної політики західних держав.

Культурна гетерогенність країн породжує новий соціокультурний феномен, який дістав назву «мультикультуралізм». Він оцінюється різними дослідниками неоднозначно, оскільки містить в собі не лише позитивні тенденції, але й певні загрози. Так, Ф.Фукуяма ставить під питання можливість виживання універсалістських форм культурної ідентичності «під атаками з боку принципової віри в мультикультуралізм, яка переходить межі культурної багатоманітності й вимагає заохочення культурних відмінностей» [11, с.382-383]. Головна ідея тут ґрунтується на моральному релятивізмі, який полягає в тому, що будь-який окремий набір цінностей не може домінувати в суспільстві.

С.Хантінгтон називає феномен мультикультурності безпосереднім викликом Сполученим Штатам Америки, оскільки формування американської нації відбувалося на міжкультурній основі, коли носіями різних культур були не лише представники різних етносів і релігій, але й різних рас. Він пише, що впливові групи інтелектуалів у США «в ім'я мультикультурності обрали об'єктом своєї критики ототожнення США із західною цивілізацією, заперечуючи існування єдиної американської культури, і підтримують расові, етнічні й інші субнаціональні культурні особливості та угруповання» [9, с.498]. Замість спроби ідентифікувати США з іншою цивілізацією американські мультикультуралісти прагнуть створити країну з багатьох цивілізацій, тобто таку, яка б не належала до жодної цивілізації й була б позбавлена культурного ядра. Тому в самих США точиться постійна сутичка між мультикультуралістами та захисниками західної цивілізації.

Небезпечні наслідки в процесі мультикультуралізації вбачає й російська дослідниця Н.Л.Полякова. Зокрема, вона називає дві загрози, які тамує в собі мультикультуралізація для національної держави. Спираючись на права людини, перш за все на право пересування, різні етнічні групи вимагають встановлення прозорих кордонів і прав бути присутніми й жити в межах будь-яких національно-державних утворень. Окрім того, мультикультуралізм і як принцип, і як практика може мати своїми наслідками для національного і гомогенного соціокультурного простору національної держави. Іммігрантські етнічні й релігійні групи зберігають свою культурну ідентичність, що не дозволяє їм до кінця проходити процеси асиміляції, а іноді вони чинять активний спротив такій асиміляції. Це призводить до штучних розривів універсального культурно-нормативного простору національно-державної території, до утворення іншокультурних лакун, [12, с.369], а в кінцевому підсумку – до політичних конфліктів на етнокультурному та релігійному ґрунті.

Протилежним соціальним феноменом, що виник у другій половині ХХ століття, є так звана «масова культура» як породження «масового суспільства». У фундаменті останнього лежить стандарт, якому підкоряються кваліфікація робочої сили, стиль управлінської діяльності, стиль життя людей – тип споживання, дозвілля, відпочинок, мода, спорт і т.д. Тиражуванням стандартів у різних сферах суспільного життя займаються сучасні засоби масової інформації й комунікації, в тому числі – Всесвітня мережа Інтернет. Масова культура суттєво відрізняється як від високої елітарної культури, так і від народної, етнонаціональної культури. Як справедливо відмічають С.Б.Кримський і Ю.В.Павленко, цінності масової культури «прийняті всім людством як умови історичної конкурентоздатності народів у нашу епоху, проте не виключають архетипів їх національної самовизначеності та буттєвої укоріненості. Тому загальнолюдське виступає не як базисне, а як надбудовне явище, що виникає на верхніх поверхах здійснення процесів регіонально-етнічної диференціації людства» [13, с.281]. Отже, феномен масової культури не може слугувати засобом подолання суперечностей, що виникають на ґрунті відмінностей етнічних культур. Разом із тим, масова культура має ту важливу особливість, що вона складає основу сучасного суспільного дискурсу. В ньому має можливість брати участь більшість населення Землі, розгорнути громадську дискусію з актуальних загальнопланетарних та регіональних проблем. Така широка дискусія виступає формою «самоконтрольованого процесу навчання» населення, його участі в управлінні суспільством. Можливым це може стати лише за допомогою сучасних ЗМІ і цінностей масової культури [12, с.131-132]. Тобто остання може відігравати позитивну роль у міжкультурних діалогах і полілогах, сприяючи виробленню загальноцивілізаційних стандартів комунікації й уникненню на цій основі міжкультурних конфліктів. Проте коли «етнічні колізії зачіпають архетипічний рівень ментальності певних народів, то в кожному разі їх треба не зводити, а розводити» [13, с.284].

В кінці ХХ – на початку ХХІ століть не лише в найбільш розвинених, але й у більшості країн відбувся якісний економічний, політичний, соціокультурний стрибок, зв'язаний із повсюдним застосуванням сучасної комп'ютерної техніки й інформаційних технологій. Він суттєво вплинув і на характер міжкультурних і міжцивілізаційних стосунків у світі. Українські вчені Ю.М.Канигін та Г.І.Калітич, як і їхні американські та японські колеги, вважають, що так званий інформаційний вибух спонукає формувати принципово нову – автоматизовану “нервову систему” суспільства й створювати нове інформаційне середовище, яке радикально підвищує інтелектуальну віддачу окремих людей, колективів і суспільства загалом. До цього зводиться соціальна інформатизація, яка виводить на перше місце серед усіх факторів прогресу людства семантичну інформацію, тобто понятійні знання, представлені й розповсюджені у вигляді повідомлень [14, с.3]. Вони підтримують думку про те, що матеріальні фактори соціально-економічного розвитку в майбутньому будуть підпорядковані інтелектуально-організаційним факторам, основою яких є інформатизація суспільства.

Вчені різних країн і різних соціально-економічних систем доходять висновку, що інформаційна економіка рішуче вплине на зміну соціальної структури суспільства, включаючи систему професій і соціальних груп людей. Так, керівник Інституту інформаційного суспільства Японії І.Масуда в одному із звітів дав характеристику такого суспільства, вважаючи, що це буде суспільство, в якому процес комп'ютеризації надасть людям доступ до надійних джерел інформації, позбавить їх рутинної роботи, забезпечить високий рівень автоматизації виробництва. Таке суспільство буде безкласовим і безконфліктним, а державний апарат буде малочисельним [15, с.29-30]. Як видно із звіту, у 80-х роках вчені ідеалізували майбутнє інформаційне суспільство, оскільки реальна соціальна практика свідчить про наявність жорсткої, а іноді й жорсткої, конкуренції як між країнами, так і між окремими компаніями в межах однієї країни.

Більш реалістичну картину соціально-економічних і соціально-культурних змін подає А.Гор. Він справедливо відзначає не тільки позитивні зрушення, які приносить інформатизація суспільства, але й негативні її наслідки. Адже в процесі історичного прогресу люди ставали все більш залежними від інформації в її найрізноманітніших проявах і не замислювалися про негативний вплив інформації на їхнє життя. Вони навіть не помітили, наскільки нові інформаційні технології змінили і їх самих, і їхні умови життя. Чим більший об'єм інформації люди використовували, тим більше їх цікавила інформація про світ, але не досвід безпосереднього спілкування з ним [16, 566-567]. Критичне переосмислення як теорій інформаційного суспільства, так і соціальної дійсності, породженої повсюдним впровадженням інформаційних технологій, показує, що їх користувачі більшою мірою мають справу не з соціальною, а з віртуальною реальністю.

Російський вчений Д.В.Іванов пише, що комп'ютеризація повсякденного життя вводить в обіг віртуальну реальність в якості комп'ютерних симуляцій реальних речей і вчинків. Придбання товарів через Інтернет-магазин симулює дії продавця, розташування товарів на прилавках віртуального магазину, віртуальна оплата у вигляді банкнот чи чеку і т.п. насправді є симуляцією інституційної форми товарного обміну. Тобто за допомогою технологій віртуальної реальності відтворюється видимість інституційності обміну, його симуляція. Таким чином здійснюються й інші операції в сфері отримання послуг, проведення дозвілля і навіть заробляння грошей [17, с. 363-366]. Причому важливо, що інтенсивне застосування віртуальних технологій виявляє не стільки технічний, скільки соціальний зміст: з'являються нові типи соціальних груп, нові види діяльності, стилі комунікації, нові соціальні класи, нові форми політичної влади, ідеології, нові види мистецтва тощо.

Разом із комп'ютеризацією й віртуалізацією масової культури відбуваються кардинальні зміни і в сфері міжкультурної комунікації. Свобода комунікацій в мережі Інтернет породжує ілюзію здійснення на новій технологічній основі ідеалів свободи, рівності й братерства. Проте, як далі відмічає Д.В.Іванов, «нові свободи... супроводжуються виникненням нових нерівностей, які викликаються перерозподілом благ між учасниками й аутсайдерами створення та конкуренції образів – торговельних марок, корпоративного стилю,

політичних іміджів, наукових сенсацій... Віртуальна імперія – принципово нова форма політичної інтеграції й мобілізації економічних ресурсів... Розсування її кордонів – це залучення все більшої кількості образів та комунікацій масових і міжіндивідуальних) у консолідований процес створення й трансляції економічно, політично та культурно привабливих і впливових образів» [17, с.415]. Віртуальна імперія захоплює й культурний простір, простір міжжетнічного спілкування, який теж в інформаційну еру виглядає як неоднорідний стосовно можливостей використання інформаційних технологій технічно розвиненими та економічно бідними етнокультурними спільнотами. Тому міжкультурні конфлікти відбуваються не лише в соціальній, а й у віртуальній реальності, оскільки технологічна нерівність породжує і нові види конфліктів на культурній основі.

Інший російський учений М.М.Моїсєєв розглядає можливості подолання міжкультурних і міжцивілізаційних суперечностей в інформаційну еру шляхом створення Колективного Загальнопланетарного Розуму або Інтелекту, під яким він розуміє «систему, яка поєднує людей інформаційними зв'язками, систему, завдяки якій окремим особам стають доступними і загальні знання, й можливість конкретним «індивідуальним розумам» робити внесок у загальне уявлення про навколишній світ» [17, с.440]. Це, на думку вченого, дозволить об'єднати людей на планеті, сприятиме формуванню загальнолюдського менталітету.

Він вважає, що неминучий перехід до інформаційного суспільства приведе до неминучого синтезу цивілізацій Сходу та Заходу. І хоча ці цивілізації є дуже різними, але вони потрібні одна одній, доповнюють одна одну. На його думку, «такий синтез не буде нести уніфікації – він збереже багатобарвність цивілізаційної палітри. Тільки об'єднання культур Сходу і Заходу дасть ту різноманітність, без якої важко очікувати, що планетарне співтовариство знайде потрібну стратегію виживання» [17, с.446]. Такий оптимістичний прогноз ученого охоче сприйняла б більша частина земель, проте насправді перш за все матеріальні вигоди й геополітичні амбіції правлячої еліти провідних країн світу стоять на заваді успішної реалізації цього грандіозного проекту.

Висновки

Проаналізовані концепції й теорії, які так чи інакше торкаються проблем сучасного стану міжкультурних і міжцивілізаційних стосунків, а також огляд окреслених дослідниками перспектив міжкультурних комунікацій в умовах переходу до інформаційної ери вказують на існування принаймні двох груп підходів до перспектив налагодження діалогу й полілогу культур – переважно оптимістичних та переважно песимістичних. На нашу думку, і для перших, і для других є підстави в такому бурхливому і нестійкому сьогоденні. Для оптимізму є ті підстави, що більшість країн західного і східного світу здатні сприймати біди й трагедії представників інших культур та надавати допомогу, об'єднувати зусилля різних країн. Про це свідчать конкретні приклади надання гуманітарної допомоги тим країнам, на території яких ведуться війни чи трапляються стихійні біди.

Але песимістичні очікування теж небезпідставні, оскільки нові технічні й технологічні засоби створюються не лише заради соціального прогресу, але й заради світового панування, заради отримання насолоди від насилля над іншими людьми та цілими народами. Окрім того, значна частина міжкультурних і міжцивілізаційних конфліктів має глибокі історико-культурні корені, а етнокультурні спільноти, які втягнуті в ці конфлікти, поки що соціально не дозріли до усвідомлення взаємозалежності народів і їх культур на нашій планеті. Саме тому спалахують війни на етнічному, релігійному й політичному ґрунті, які забирають мільйони життів. Отже, наявність найновіших інформаційних технологій самих по собі не гарантує поліпшення міжкультурних комунікацій, хоча й сприяє взаємному пізнанню народами їх культур і поступовому налагодженню полілогу між ними на основі взаємної довіри.

Список літератури

1. Печчеи А. Человеческие качества. – М.: Прогресс, 1985. – 312 с.
2. Ласло Э. Новое понимание эволюции: Вступление в глобальную эру // Один мир для всех. – М.: Прогресс, 1990. – С.23-31.
3. Фролов И.Т. О человеке и гуманизме: Работы разных лет. – М.: Политиздат, 1989. – 559 с.
4. Моисеев Н.Н. Экология человечества глазами математика. – М.: Молодая гвардия, 1988. – 254 с.
5. Реймерс Н.Ф. Экология (теории, законы, правила, принципы и гипотезы). – М.: Молодая гвардия, 1994. – 367 с.
6. Степин В.С., Кузнецова Л.Ф. Научная картина мира в культуре техногенной цивилизации. – М.: ИФРАН, 194. – 274 с.
7. Ясперс К. Смысл и назначение истории. – М.: Республика, 1994. – 527с.
8. Валлерстайн И. Конец знакомого мира. Социология XXI века. – М.: Логос, 2004. – 368 с.
9. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций. – М.: АСТ, 2007. – 571 с.
10. Хабермас Ю. Политические работы. – М.: Праксис, 2005. – 368 с.
11. Фукуяма Ф. Великий разрыв. – М.: АСТ, 2003. – 474с.

12. *Полякова Н.Л.* XX век в социологических теориях общества. – М.: Логос, 2004. – 384 с.
13. *Кримський С.Б., Павленко Ю.В.* Цивілізаційний розвиток людства. – К.: Фенікс, 2007. – 316 с.
14. *Каныгин Ю.М., Калитич Г.И.* Социально-экономические проблемы информатизации. – К.: НИИНТИ, 1990. – 47 с.
15. *Masuda Y.* The Information Society as Postindustrial Society. – Wash.: World Future Society, 1983. – 278 p.
16. *Гор А.* Земля на чаше весов. В поисках новой общей цели // Новая постиндустриальная волна на Западе. – М.: Academia, 1999. – С.557-571.
17. Информационное общество. – М.: АСТ, 2004. – 507 с.